

اولویت بندی عوامل موثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی

محمد تیرگان

کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی پارسا، بابلسر، ایران

دکتر محمدجواد شیخ^۱

دانشیار حسابداری، گروه حسابداری، دانشکده علوم مالی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

محمدحسین رحیمیان امیری

کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی پارسا، بابلسر، ایران

(تاریخ دریافت: ۲ خرداد ۱۴۰۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۱ دی ۱۴۰۲)

کمیته‌ی حسابرسی، کمیته‌ای است تشکیل شده از اعضای غیرموظف هیئت مدیره که مسئولیت اجرایی ندارند به منظور نظارت بر فرایند و کیفیت گزارشگری مالی، عملکرد حسابرسی داخلی و مستقل، ارزیابی نظام کنترل‌های داخلی، مدیریت خطر تقلب و... هدف این پژوهش اولویت بندی عوامل موثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی می‌باشد. بدین منظور با گردآوری اطلاعات لازم از طریق روش کتابخانه‌ای و سپس توزیع پرسشنامه در دو مرحله، اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی فازی گروهی، رتبه‌بندی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش خبرگان حسابرسی، اساتید حسابداری و اعضای کمیته‌ی حسابرسی شرکت‌ها هستند که از بین آنها تعداد ۲۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای تعیین میزان اهمیت و رتبه‌بندی سید عوامل اصلی و فرعی مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی از روش سلسله مراتبی فازی گروهی (GFAHP) استفاده شده است. نتایج اولویت بندی متغیرهای تحقیق نشان داده است که مهمترین عامل اصلی اثربخشی کمیته حسابرسی، شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی می‌باشد و شاخص‌های آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی، عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی، ویژگی‌های اعضای کمیته‌ی حسابرسی، ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی و برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی در اولویت‌های بعدی قرار دارند. **واژه‌های کلیدی:** کمیته حسابرسی، حسابرسی، مدل سلسله مراتب مراتبی فازی گروهی (GFAHP).

¹ m.sheikh@khu.ac.ir

مقدمه

در سال‌های اخیر، کشورهای توسعه یافته شاهد ظهور و تکامل شتابان کمیته‌ی حسابرسی بوده‌اند [۱۰]. رشد شرکت‌ها و توسعه بازارهای سرمایه، به دنبال خود رویدادهایی را در پی داشته است که نیازمندی به اجرای دستورالعمل‌ها و قوانین به روز را نشان می‌دهد. از جمله آنها رسوایی‌های مالی و کشف اختلاس‌ها و سوء استفاده‌های مالی کلان در سال‌های اخیر می‌باشد که اعتماد سرمایه‌گذاران و عموم جامعه به بازارهای مالی اعم از بازار پول و سرمایه را خدشه‌دار نموده است. وقوع این رویدادها نیاز به اجرای ساز و کارهای بهبود گزارشگری مالی و جلوگیری از تقلب را ملموس‌تر ساخته و منجر به تقاضای بیشتر برای افزایش شفافیت در اطلاع‌رسانی و گزارشگری مالی شرکت‌ها گردید. در این بین، کمیته‌های حسابرسی به عنوان یکی از ابزارهای کارآمد برای پاسخ به این تقاضا مورد توجه خاص قرار گرفته است که از جمله مهم‌ترین اجزای نظام راهبری بنگاه در بهبود سلامت مالی شناخته می‌شود [۱۸].

امروزه مدیریت مناسب، کنترل و نظارت بر امور شرکت‌های سهامی عام، یکی از مسائل اساسی مطرح شده در نظام اقتصادی کشورهای مختلف جهان و از جمله ایران است. با توجه به تحولات دنیای کنونی، حفظ منافع سرمایه‌گذاران به عنوان تامین‌کنندگان سرمایه و همچنین مهم‌ترین گروه استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری و گزارش‌های مالی بیش از پیش ضرورت یافته است. ایجاد و گسترش کمیته‌های حسابرسی، یکی از ساز و کارهایی است که انتظار می‌رود در حفظ منافع گروه‌های مختلف استفاده‌کننده‌ی اطلاعات حسابداری و گزارش‌های مالی، موثر واقع شود. امروزه در برخی کشورهای توسعه‌یافته، بسیاری از شرکت‌ها کمیته‌ی حسابرسی تشکیل داده‌اند تا نقش ناظر بر رویه‌ها نحوه‌ی عمل حسابداری و گزارشگری مالی واحدهای اقتصادی را به عهده گیرد [۱۰]. نقش کمیته‌ی حسابرسی به عنوان یک عامل موثر در افزایش مطلوبیت ارائه‌ی گزارش‌های مالی همچنان ادامه خواهد یافت و کمیته‌ی حسابرسی اثربخش، نقشی کلیدی در پرکردن خلأ اعتباردهی که امروز در گزارش‌های مالی وجود دارد، ایفا خواهد کرد [۱۷].

بیان مسئله

اولین تعریف قانونی از کمیته‌ی حسابرسی در بخش ۲۰۵ قانون ساربنز آکسلی ارائه شده است، این بخش کمیته‌ی حسابرسی را به صورت زیر تعریف می‌کند: «کمیته‌ای (یا نهاد معادل) که توسط و از میان اعضای هیأت مدیره‌ی ناشر اوراق بهادار با هدف نظارت بر فرآیندهای گزارشگری مالی و حسابرسی‌های صورت‌های مالی ناشر تشکیل می‌شود؛ و در صورت موجود کمیته در ارتباط با یک ناشر، کل هیأت مدیره‌ی ناشر این نظارت را انجام می‌دهد» [۱۹]. کمیته‌های حسابرسی برای تقویت حاکمیت شرکتی و حفاظت از کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت حسابرسی تشکیل شده‌اند [۴۵]. به منظور نظارت بر فرایند و کیفیت گزارشگری مالی، عملکرد حسابرسی داخلی و مستقل، ارزیابی نظام کنترل‌های داخلی، مدیریت خطر تقلب و...، کمیته‌ی حسابرسی از اعضای غیر موظف هیئت مدیره که مسئولیت اجرایی ندارند، تشکیل می‌شود [۱۴]. منظور از اعضای غیرموظف کمیته‌ی حسابرسی اعضای است که در عین عضویت در هیئت مدیره‌ی

واحد اقتصادی، در آن مسئولیت اجرایی یا عملیاتی ندارند. انتخاب اعضای کمیته‌ی از خارج سازمان، استقلال اعضای کمیته‌ی را افزایش می‌دهد. به عبارتی دیگر، نبودن مدیران موظف در کمیته‌ی حسابرسی سبب می‌شود تا حسابرسان بتوانند مسائلی همچون نقاط ضعف کنترل‌های داخلی، اختلاف نظر با مدیریت درباره‌ی اصول و روش‌های حسابداری، نشانه‌های احتمالی سواستفاده‌های مدیریت یا سایر اعمال غیرقانونی مسئولان شرکت را صریح‌تر بیان نمایند. تماس‌های کمیته‌ی حسابرسی با حسابرسان، اطلاعاتی به‌هنگام درباره‌ی وضعیت مالی واحد اقتصادی و نیز اطلاعات لازم برای ارزیابی کارایی و درستکاری مدیریت در اختیار هیئت مدیره‌ی واحد اقتصادی قرار می‌دهد [۱].

کمیته‌های حسابرسی پس از ورشکستگی و اقدامات غیر قانونی شرکت‌ها که نتیجه‌ی بی‌نظمی در ارائه اطلاعات مالی بوده و با هدف تضمین شفافیت و کنترل، در شرکت‌های بزرگ تشکیل شد. در طول دهه ۱۹۷۰، مجموعه‌ای از اقدامات با هدف تشویق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس‌های اوراق بهادار آمریکا برای راه‌اندازی کمیته‌ی حسابرسی اجرا شد. هر چند، در اروپا، شرکت‌های بزرگ تا دهه ۱۹۹۰ با در نظر گرفتن برنامه‌ها و دستورالعمل‌های مناسب در خصوص حاکمیت شرکتی، کمیته‌ی حسابرسی را تشکیل نمی‌دادند. اما با این حال، با گذشت زمان، نهادها و موسسات حرفه‌ای مختلف از راه‌اندازی کمیته‌های حسابرسی، به ویژه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار حمایت کردند [۳۹]. در ایران نیز کمیته‌ی حسابرسی هیئت مدیره بورس اوراق بهادار تهران و مدیریت حسابرسی داخلی از سال ۱۳۸۷، با تدوین منشور کمیته‌ی حسابرسی، نظامنامه حسابرسی داخلی، آیین‌نامه دبیرخانه کمیته و بازنگری در آیین‌نامه نظام راهبری شرکتی، فعالیت خود را آغاز کرده است. سازمان بورس اوراق بهادار نیز با در اختیار گذاشتن پیشنویس منشور کمیته‌ی حسابرسی و منشور فعالیت حسابرسی داخلی، از تمامی ناشران پذیرفته شده بورسی و فرابورسی خواسته است تا مشخصات رئیس کمیته‌ی حسابرسی، دیگر اعضای این کمیته و مدیر حسابرسی داخلی شرکت را به این سازمان اعلام کنند [۲۴].

کمیته‌ی حسابرسی مسئولیت تضمین درستی و شفافیت گزارش‌های مالی شرکت را بر عهده دارد [۲۶] و [۲۷]. از وظایف این کمیته انتخاب و عزل حسابرسان مستقل، تعیین حدود خدمات حسابرسی، بررسی یافته‌های حسابرسان، حل اختلاف بین مدیریت و حسابرسان، افزایش کیفیت و به‌موقع بودن افشاهای مالی و سایر اطلاعات مهمی است که بازار سرمایه و سهامداران نیاز دارند. همچنین این کمیته می‌تواند بر مدیریت ارشد شرکت نظارت کرده و مانع از نقض کنترل‌های داخلی توسط مدیریت شود [۲]. هدف از تشکیل کمیته‌ی حسابرسی کمک به ایفای مسئولیت نظارتی هیئت مدیره و بهبود آن به منظور کسب اطمینان معقول از موارد زیر است [۲۴]: اثربخشی فرایندهای نظام راهبری، مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی، سلامت گزارشگری مالی، مدیریت خطر تقلب، اثربخشی حسابرسی داخلی، استقلال حسابرسی مستقل و اثربخشی آن و رعایت قوانین و مقررات. گسترش تعداد و زمینه فعالیت شرکت‌ها منجر به افزایش سطح مسئولیت پاسخگویی شده است [۳]. بر همین اساس، این کمیته از طریق برقراری اطمینان از

پاسخگویی مدیریت به ذینفعان و سرمایه‌گذاران و در جهت حفظ منافع آنها بر پایه مفهوم تئوری نمایندگی تشکیل می‌شود [۲۱].

کمیته‌ی حسابرسی پیوندهای اساسی را میان هریک از این گروه‌ها و حلقه‌های زنجیره‌ی ارزش ایجاد می‌کند. با توجه به اینکه کمیته‌ی حسابرسی فرصت بیشتری برای پرداختن به مسائل گزارشگری مالی و کنترل داخلی دارد، از میزان فشارهای وارده بر هیئت مدیره‌ی پرمشغله می‌کاهد، و از طریق تمرکز بیشتر بر مذاکره با حسابرسان داخلی و مستقل، هر دو گروه از حسابرسان را قادر می‌سازد تا استقلال خود را ارتقا دهند [۲]. کمیته‌ی حسابرسی اثربخش، به عنوان عاملی تعیین کننده در ارکان راهبردی بنگاه در نظر گرفته می‌شود که از وجود آن بهترین استفاده را می‌توان برای شرکت در نظر گرفت. اعضای این کمیته با هیئت مدیره که مسئول حفظ منافع سهامداران است همکاری کرده و بر کیفیت و مطلوبیت صورتهای مالی، حسابداری، حسابرسی، کنترل داخلی و فرآیند گزارشگری نظارت می‌کند. برقراری ارتباط حسابرسان، کمیته‌های حسابرسی و هیئت مدیره موجب افزایش جریان اطلاعات سودمند، اثربخش و آگاهی دهنده می‌شود. این امر به تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران کمک کرده و افزایش پاسخگویی در مقابل سهامداران را نیز در پی خواهد داشت [۱۸]. به وجود آمدن کمیته‌ی حسابرسی، بر ایجاد ارتباط مناسب بین هیئت مدیره، حسابرسان مستقل و حسابرسان داخلی شرکت کمک شایانی کرده است. اعضای این کمیته با هیئت مدیره که مسئول حفظ منافع سهامداران است، همکاری داشته و بر کیفیت و مطلوبیت صورتهای مالی، اجرای بهینه فرآیند حسابرسی، کنترل داخلی و نیز فرآیند گزارشگری مالی نظارت می‌کند. با برقراری ارتباط بین حسابرسان مستقل، کمیته‌ی حسابرسی و هیئت مدیره، کیفیت گزارشگری مالی شرکت بهبود خواهد یافت [۹]. در این میان مهم‌ترین تاثیر مستقیم کمیته‌ی حسابرسی بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات است. کیفیت گزارشگری مالی و همچنین کیفیت افشای اطلاعات شرکت‌ها نیز بر قابلیت اتکای سهامداران و سرمایه‌گذاران می‌افزاید. با توجه به مطالبی که گفته شد می‌توان بیان داشت تشکیل کمیته‌ی حسابرسی با نظارت دقیق بر امور حسابداری شرکت در مرحله اول کیفیت گزارشگری مالی و افشای اطلاعات را بهبود می‌بخشد و تا حدودی مدیریت را از اقدامات متهورانه منع می‌کند [۱۸].

نقش اساسی کمیته‌های حسابرسی در رابطه با بهبود شفافیت و کیفیت اطلاعات مالی ارائه‌شده‌ی شرکت‌ها، موجب آن شده که بسیاری محققان به مطالعه این کمیته بپردازند. بخش عمده‌ای از این پژوهش‌ها، عمدتاً متمرکز بر اثربخشی کمیته‌های بازرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار است. این پژوهش‌ها مبتنی بر رویکردهای مختلفی صورت پذیرفته اند، مانند: بررسی ارتباط بین ویژگی‌های موثر شرکت بر کمیته‌های حسابرسی (منون و ویلیامز [۵۷]؛ دلی و گیلان [۴۰]؛ کلین [۵۳])، تعیین مهم‌ترین کارکردهای کمیته‌ی حسابرسی و ویژگی‌های آن (کالبرز [۴۹]؛ کالبرز و فوگارتی [۵۰])، بررسی رابطه بین کار کمیته‌ی حسابرسی و حسابرس (کناپ [۵۴]؛ ابوت و پارکر [۲۵]؛ راقوناندان [۶۱]؛ دزورت و همکاران [۴۱])، بررسی تاثیر حضور کمیته‌ی حسابرسی بر میزان قابلیت اطمینان گزارشگری

مالی و همچنین میزان انتشار داوطلبانه اطلاعات شرکت (مک مولن [۵۶]؛ لین و همکاران [۵۵]؛ جاگی و لئونگ [۴۸]؛ هو و وانگ [۴۷]). سایر پژوهش‌های این حوزه متمرکز بر، بررسی تاثیر ویژگی‌های خاص کمیته‌ی حسابرسی بر اثر بخشی کمیته‌ی حسابرسی است. همچون: رابطه بین تعداد جلسه کمیته‌ی حسابرسی و کیفیت اطلاعات حسابداری (آرچامبولت و دزورت [۴۱]؛ ژی و همکاران [۶۲]؛ ابوت و همکاران [۲۶]؛ قوش و همکاران [۴۶])، بررسی تاثیر استقلال اعضای کمیته حسابرس، بر حمایت کمیته حسابرس از استقلال حسابرس (کارسلو و نیل [۳۴]) و واکنش مثبت بازار به انتصاب مدیر با تجربه مالی در کمیته‌ی حسابرسی (دیویدسن و همکاران [۳۸]).

پیشینه پژوهش

داخلی

روبایی و ابراهیمی [۱۲] به بررسی تاثیر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر افشای داوطلبانه اخلاق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. ویژگی‌های مورد مطالعه شامل استقلال، تخصص، تعداد جلسات و اندازه‌ی کمیته است. آنها یافتند که تنها دو ویژگی استقلال کمیته‌ی حسابرسی و تخصص اعضای کمیته بر افشای داوطلبانه اخلاق تأثیر می‌گذارد. زارعی و قاسمی [۱۳] اثر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی همچون استقلال، تخصص اعضا، سابقه‌ی مدیریت اعضا و تعداد اعضای کمیته‌ی حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی همچون استقلال، تخصص اعضا، سابقه مدیریت اعضا و تعداد اعضای کمیته‌ی حسابرسی با مدیریت سود رابطه‌ی وجود ندارد. عباس زاده و همکاران [۱۶] ارتباط ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی با حق‌الزحمه حسابرسی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که «سابقه تشکیل کمیته‌ی حسابرسی» رابطه مثبت و معناداری با حق‌الزحمه حسابرسی دارد؛ ولیکن رابطه معناداری میان «استقلال کمیته‌ی حسابرسی» و «خبرگی و تخصص مالی اعضای کمیته‌ی حسابرسی» با حق‌الزحمه حسابرسی مشاهده نشد. مرادزاده فرد و همکاران [۲۲] رابطه‌ی بین اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی و کیفیت حسابرسی مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی و کیفیت حسابرسی است. رضازاده و همکاران [۱۱] تأثیر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها ۳ ویژگی استقلال، اندازه و تخصص اعضای کمیته‌ی حسابرسی را مد نظر قرار دادند. آن‌ها یافتند که ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی تأثیرگذار هستند و کمیته‌ی حسابرسی می‌تواند ساختار کنترل داخلی شرکت را تقویت کند و مسئولیت نظارتی هیئت مدیره و اثربخشی حسابرسی مستقل را به وسیله‌ی کاهش احتمال وقوع ارائه‌ی نادرست افزایش دهد. بیداری و همکاران [۵] روابط درونی بین عوامل موثر بر استقرار کمیته‌ی حسابرسی اثربخش را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها ۶ معیار فرآیند کمیته‌ی حسابرسی، محیط کلی حاکمیت شرکتی، تخصص، قدرت، استقلال و منابع را مدنظر قرار دادند. براساس نتایج تحقیق تأیید شد، معیار منابع از بیشترین تأثیرگذاری،

تأثیرپذیری و تعامل برخوردار است. معیارهای قدرت، استقلال و منابع، تأثیرگذار و معیارهای محیط کلی حاکمیت شرکتی، فرآیند کمیته‌ی حسابرسی و تخصص، بیشترین تأثیرپذیری را دارند. لاری دشت بیاض و همکاران [۲۰] ارتباط میان ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی با ارائه به موقع گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها نشان دادند که اندازه و سابقه تشکیل کمیته‌ی حسابرسی و وجود اعضای دارای تخصص مالی در کمیته‌های حسابرسی با کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی همراه است؛ ولیکن استقلال کمیته‌ی حسابرسی و تجربه اعضای کمیته‌ی حسابرسی موجب افزایش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی می‌گردد. توانگر حمزه کلایی و اسکافی اصل [۶] به بررسی ارتباط بین ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی و کیفیت کنترل داخلی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که از بین ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی، تخصص مالی اعضا و اندازه کمیته‌ی حسابرسی با کیفیت کنترل داخلی رابطه معنادار دارد و ویژگی استقلال با متغیر وابسته رابطه معنادار نداشته است. همچنین نتایج نشان داد که قدرت مدیرعامل تنها تأثیر تعدیل کننده بر ارتباط بین اندازه کمیته‌ی حسابرسی و کیفیت کنترل داخلی دارد. خوئینی و همکاران [۸] ارتباط بین ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی و معیارهای عملکرد شرکت‌ها را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش بیانگر این است که بین ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی شامل استقلال و تخصص حسابداری اعضای آن با معیارهای عملکرد شامل نرخ بازده دارایی، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام و نسبت کیوتوبین ارتباط معناداری وجود دارد. حیدری نژاد و همکاران [۷] به شناسایی و تعیین عوامل مؤثر بر کیفیت کمیته حسابرسی پرداختند. براساس نتایج، علاوه بر تأیید کلیه عوامل مستخرج از ادبیات تحقیق توسط خبرگان، عامل آگاهی کمیته حسابرسی از قوانین و مقررات حاکم بر واحد تجاری نیز شناسایی گردید. در مجموع، بیست عامل مؤثر بر کیفیت کمیته حسابرسی در سه سطح درون کمیته، درون شرکت و برون سازمانی طبقه بندی شدند که از میان این عوامل، استقلال، تخصص مالی و داشتن قدرت و اختیار لازم (اقتدار) اعضای کمیته، نقش نظارتی کمیته در ارتباط با واحد حسابرسی داخلی و وجود هیئت مدیره اثربخش حائز بیشترین اهمیت از دیدگاه خبرگان بودند. برزگر و همکاران [۴] یافتند که ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی شامل: استقلال، اندازه و تخصص مالی اعضای کمیته‌ی حسابرسی بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تأثیر معکوس و معناداری دارند.

خارجی

ال لهایدان [۲۹] رابطه بین اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی و انتخاب حسابرس با کیفیت را مورد بررسی قرار داد. در این پژوهش ۶ ویژگی کمیته‌ی حسابرسی از جمله استقلال، اندازه، فعالیت، منشور، تخصص و سواد مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها حاکی از آن است که استقلال کمیته‌ی حسابرسی مهمترین عامل تعیین کننده کیفیت خدمات حسابرسی است. سوارز و همکاران [۳۹] به بررسی تعیین اثربخشی کمیته بازرسی، تجزیه و تحلیل تأثیر آن بر قابل اعتماد بودن اطلاعات حسابداری پرداختند. نتایج به دست آمده حاکی از این است که: الف) کمیته‌های حسابرسی اجباری موثرتر از کمیته‌های حسابرسی داوطلبانه هستند، ب) بیشتر بودن اعضای مستقل در کمیته‌های حسابرسی منجر به بهبود کیفیت اطلاعات

حسابداری نمی‌شود و ج) تعداد جلسات کمیته‌ی حسابرسی به طور مستقیم با بهبود کیفیت اطلاعات حسابداری مرتبط است. چوکوندو و همکاران [۳۶] شناسایی عواملی موثر بر کیفیت کمیته‌ی حسابرسی پرداختند. آنها عواملی همچون سواد مالی اعضای کمیته، توانایی اعضا برای پرسیدن سوالات مرتبط، ارائه پاداش به اعضای کمیته، تمایل کمیته به ارزیابی دوره‌ای، تصدی اعضا حداقل ۳ سال و ارائه آموزش‌های منظم برای اعضا را مورد بررسی قرار دادند. نتایج بیانگر موثر بودن عوامل مذکور بر کیفیت کمیته‌ی حسابرسی است. کیتوکو و احمد [۵۲] به بررسی و ارزیابی عوامل موثر بر اثربخشی کمیته‌های حسابرسی پرداختند. آنها ۴ شاخص دانش و تخصص، استقلال، تعداد اعضا و فراوانی جلسات را مد نظر قرار دادند. نتایج تحقیق آنها حاکی از آن بود که این چهار شاخص به طور قابل توجهی بر کمیته‌های حسابرسی تأثیر می‌گذارند که اثربخشی کمیته‌های حسابرسی در توجه به آنها می‌باشد. زندی [۶۳] به بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی بر اجرای برنامه‌های حسابرسی داخلی پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که جلسات مکرر بین کمیته‌ی حسابرسی و حسابسان داخلی بر درک اجرای توصیه‌های حسابرسی داخلی موثر است. فخاری و رضایی [۴۳] به بررسی تأثیر حضور کمیته‌ی حسابرسی و ویژگی‌های آن بر محیط اطلاعاتی شرکت پرداختند. آنها یافتند که استقلال و تخصص مالی اعضای کمیته‌ی حسابرسی به طور مثبت و معناداری با محیط اطلاعاتی شرکت مرتبط است. قاسم [۶۰] به بررسی ادراکات و نگرش‌های نسبت به کمیته‌های حسابرسی پرداخت. در این پژوهش چهار عامل: استقلال اعضای کمیته‌های حسابرسی، تعداد جلسات، تخصص مالی و اندازه کمیته مورد ارزیابی قرار گرفتند. نتایج نشان داد مهم‌ترین ویژگی اثربخش بر کمیته‌ی حسابرسی، استقلال اعضای کمیته‌ی حسابرسی است. کارتال و همکاران [۵۱] کفایت کمیته‌های حسابرسی در بخش بانکداری را مورد بررسی قرار دادند. براساس نتایج بدست آمده، انواع کاستی‌ها در ساختار کمیته‌های حسابرسی و مسئولیت کنترل داخلی، مدیریت ریسک، حسابداری و گزارشگری مالی، حسابرسی مستقل، خدمات ارزیابی و دفاتر به ترتیب مشخص شدند. موانگی [۵۹] تأثیر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های دولتی غیرتجاری را مورد بررسی قرار داد. او یافت که استقلال کمیته‌ی حسابرسی، تنوع کمیته‌ی حسابرسی، صلاحیت مالی کمیته‌ی حسابرسی و جلسات کمیته‌ی حسابرسی از نظر آماری با کیفیت گزارشگری مالی رابطه معناداری دارد. علاوه بر این او اشاره داشت که استقلال کمیته‌ی حسابرسی، تنوع کمیته‌ی حسابرسی، صلاحیت مالی کمیته‌ی حسابرسی و جلسات کمیته‌ی حسابرسی موجب کاهش نسبت معاملات استعلامی به بودجه سالانه شرکتهای دولتی غیر تجاری می‌شود. کاسل و همکاران [۳۵] به بررسی رابطه بین گزینه همکاری کمیته‌ی حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که بین گزینه همکاری کمیته‌ی حسابرسی و تحریفات و همچنین بین گزینه همکاری کمیته‌ی حسابرسی و اقلام تعهدی اختیاری رابطه مثبتی وجود دارد. الظماری و همکاران [۲۸] تأثیر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر بودجه حسابرسی داخلی را مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. آنها یافتند که ویژگی‌ها و جلسات کمیته‌ی حسابرسی با بودجه حسابرسی داخلی رابطه مثبت و معناداری دارد. آمومو [۳۱] به شناسایی عوامل موثر بر اثربخشی

کمیته‌های حسابرسی پرداخت. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که دستورالعمل، ترکیب، مدیریت فعالیت کمیته‌های حسابرسی، ارزیابی عملکرد اعضای کمیته‌های حسابرسی و گزارش‌دهی کمیته‌های حسابرسی در صورت استفاده صحیح می‌تواند موجب افزایش کارایی کمیته‌های حسابرسی شود. براوو و آلوارادو [۳۳] ارتباط بین نمایندگی زنان در کمیته‌های حسابرسی و ویژگی‌های اطلاعاتی خاص افشای محیطی، اجتماعی و حاکمیتی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق ارتباط مثبت بین تنوع جنسیتی در کمیته‌ی حسابرسی و کیفیت گزارش‌دهی محیطی، اجتماعی و حاکمیت را نشان می‌دهد. ال اوکابلی و نوئیهد [۳۰] به بررسی تجربی رابطه بین ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی و عملکرد شرکت با احتساب متغیر تعدیلگر مالکیت خانواده پرداختند. آن‌ها یافتند که ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی از قبیل اندازه، تخصص و تعداد جلسات با عملکرد شرکتهای با مدیریت غیر خانوادگی رابطه مثبت و معناداری دارد، در حالی که در رابطه با شرکت‌های با مدیریت خانوادگی چنین چیزی مطرح نیست. فالاتیفا و هرماوان [۴۴] به بررسی تاثیر اثربخشی هیئت مدیره و کمیته‌ی حسابرسی بر هزینه حقوق صاحبان سهام از طریق افشای گزارشگری یکپارچه پرداختند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که افشای گزارشگری یکپارچه در کاهش هزینه حقوق صاحبان سهام تأثیر دارد. علاوه بر این یافته‌ها نشان می‌دهد که اثربخشی هیئت‌مدیره و کمیته‌ی حسابرسی بر افشای گزارشگری یکپارچه تأثیر نمی‌گذارد و هیچ تأثیر قابل توجهی در روابط غیر مستقیم بین اثربخشی هیات‌مدیره و کمیته‌ی حسابرسی، افشای گزارشگری یکپارچه و هزینه حقوق صاحبان سهام وجود ندارد.

سوال‌های پژوهش

- ۱) اولویت‌بندی شاخص‌های اصلی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی چگونه است؟
- ۲) اولویت‌بندی عوامل زیر مجموعه‌ی شاخص ویژگی‌های اعضای کمیته‌ی حسابرسی چگونه است؟
- ۳) اولویت‌بندی عوامل زیر مجموعه‌ی شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی چگونه است؟
- ۴) اولویت‌بندی از بین عوامل زیر مجموعه‌ی شاخص برگزاری جلسات کمیته حسابرسی چگونه است؟
- ۵) اولویت‌بندی عوامل زیر مجموعه‌ی شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی چگونه است؟
- ۶) اولویت‌بندی عوامل زیر مجموعه‌ی شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی چگونه است؟
- ۷) اولویت‌بندی عوامل زیر مجموعه‌ی شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی چگونه است؟

روش تحقیق

هدف عملیاتی پژوهش حاضر، پاسخ به این مسئله است که اولویت‌بندی عوامل موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی چگونه باید انجام گیرد. پس نوع و روش انجام تحقیق بر اساس هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی است. از طرف دیگر این تحقیق دارای ماهیت میدانی می‌باشد؛ بدین معنا که بخش عمده‌ای از اطلاعات از طریق مصاحبه و تکمیل پرسشنامه پژوهش خبرگان حسابرسی، اساتید حسابداری و اعضای کمیته‌ی حسابرسی شرکت‌ها گردآوری شده است. تحقیق حاضر به بررسی پدیده‌های مستند و تکراری در محیط و شرایطی جدید در یک مقطع زمانی می‌پردازد. در این پژوهش برای پاسخ به سؤالات

از روش‌های غیر آماری (تحقیق در عملیات) استفاده شده است. همچنین جمع‌آوری داده‌های این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه هدف در دسترس این تحقیق، خبرگان حسابرسی، اساتید حسابداری و اعضای کمیته‌ی حسابرسی شرکت‌ها هستند. که از بین آنها تعداد ۲۰ نفر به عنوان نمونه آماری این پژوهش شناسایی شدند تا در خصوص انتخاب عوامل موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی و اولویت‌بندی آنها نظر داده و در تهیه گزارشات مورد نیاز همکاری نمایند.

جدول ۱- اطلاعات جمعیت شناختی پاسخ دهندگان

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد
سن	۳۰ تا ۴۰ سال	۲	۱۰٪
	۴۰ تا ۵۰ سال	۲	۱۰٪
	بالتر از ۵۰ سال	۱۶	۸۰٪
تحصیلات	لیسانس	۳	۱۵٪
	فوق لیسانس	۱۰	۵۰٪
	دکتر	۷	۳۵٪
تجربه کاری	۵ تا ۱۰ سال	۱	۵٪
	۱۰ تا ۱۵ سال	۱	۵٪
	بالتر از ۱۵ سال	۱۸	۹۰٪

داده ها و مقیاس اندازه گیری ها

با توجه به اینکه این تحقیق توصیفی است و اطلاعات مورد نیاز به روش میدانی جمع‌آوری شده است لذا برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز از پرسشنامه استفاده شده است.

در این تحقیق به منظور جمع‌آوری نظرات اساتید و صاحب‌نظران در این بخش، پرسشنامه‌ای تهیه گردیده و پرسشنامه در اختیار ۵ نفر از اساتید صاحب‌نظر قرار گرفته و پس از جمع‌آوری و بازبینی و مرتب شده است. جهت تهیه پرسشنامه در ابتدا، با توجه به ادبیات تحقیق و مقالات معتبر داخلی و خارجی و نظر خبرگان و کارشناسان، ۲۷ عامل مربوط به اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی جمع‌آوری شده است، که شاخص ویژگی‌های اعضای کمیته ۴ عامل (آگاهی و تخصص اعضا در سیاست‌های حسابداری خاص شرکت و مدیریت، آخرین تغییرات حسابداری و قوانین مربوط به صنعت و شرکت، درک کامل اعضا از عملیات شرکت و خطرات قابل توجه و درک کامل اعضا از اهداف و مسئولیت‌های کمیته‌ی حسابرسی)، شاخص آموزش اعضای کمیته ۳ عامل (آموزش مستمر مباحث مالی و تجاری اعضای کمیته‌ی حسابرسی، آموزش های مربوط به پیش‌گیری از کلاهبرداری و تقلب، آموزش استانداردهای جدید به اعضای کمیته)، شاخص برگزاری جلسات کمیته ۶ عامل (حضور مدیران در جلسات کمیته‌ی حسابرسی، جلسات کمیته‌های

حسابرسی در مواقع لازم و حداقل ۴ بار در سال، حضور خود اعضای کمیته و عدم حضور نماینده‌شان، شروع و پایان جلسات با خلاصه جلسات، تعیین رییس کمیته‌ی حسابرسی توسط اعضای کمیته و برقراری جلسات و ارتباط قوی بین کمیته‌ی حسابرسی و حساب‌رسان داخلی و مستقل و مدیریت)، شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته ۴ عامل (انتخاب اعضای غیر اجرایی، حداقل عضویت ۴ تن، آزمون صلاحیت و شفافیت در انتخاب اعضا و مدت زمان تصدی اعضای حداقل به مدت ۴ سال)، شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته ۴ عامل (وجود اختیار عمل به منظور برقراری جلسه‌هایی با ارکان مختلف شرکت، انجام مصوبات کمیته‌ی حسابرسی توسط مدیران، حقوق و مزایای اعضا با توجه به اثربخشی فعالیت و پاداش سالانه برای اعضای کمیته‌ی حسابرسی) و شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی ۶ عامل (بررسی و تصویب استراتژی، برنامه‌ها و گزارش‌های حسابرسی داخلی، بررسی استراتژی، هزینه‌ها و گزارش‌های حسابرسی مستقل، بررسی و تصویب سیاست‌های حسابداری شرکت و هر گونه تغییرات پیشنهادی، ارزیابی و نظارت بر استخدام، اثربخشی و استقلال حساب‌رسان مستقل، کسب اطمینان معقول نسبت به عملکرد شرکت و رعایت قوانین و مقررات شرکت و ارائه گزارش به سهامداران و نظارت بر پاسخگویی مدیریت نسبت به یافته‌ها و توصیه‌های حساب‌رسان مستقل) را در بر می‌گرفت. این شاخص‌ها با هدف مشخص شدن شاخص‌های مرتبطی که برای سنجش و رتبه‌بندی عوامل موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی مناسب می‌باشند، بین متخصصان و خبرگان توزیع شد. در ادامه، به منظور دست یافتن به اهداف تحقیق و پاسخگویی به سوالات تحقیق، پرسشنامه‌ای تنظیم شده است که در آن ۲۷ عامل با پرسشنامه‌ای مخصوص جهت رتبه‌بندی شاخص‌ها، بین پرسش‌شوندگان توزیع گردید. هریک از پرسشنامه‌ها به صورت ۹ گزینه‌ای جدول ماتریس سلسله مراتبی فازی گروهی (GFAHP) تنظیم شده است.

تشریح روش تحلیل سلسله مراتبی فازی گروهی (روش تحلیل توسعه‌ای چانگ)

در این پژوهش برای تعیین میزان اهمیت و رتبه‌بندی سبب عوامل اصلی و فرعی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی از روش روش تحلیل سلسله مراتبی فازی به روش تحلیل توسعه‌ای چانگ استفاده شده است. برای پیاده‌سازی این روش، ابتدا باید نظرات خبرگان مختلف با استفاده از روش میانگین هندسی با هم تلفیق شود. اما از آنجا که یک ماتریس ناسازگار می‌تواند منتج به نتایج اشتباه شود، تجمیع نظر خبرگان قبل از حل مسئله امری ضروری می‌باشد. در این پژوهش این کار با استفاده از روش گاگوس و بوچر (۱۹۹۸) انجام شده است:

گاگوس و بوچر (۱۹۹۸) بر اساس شرایط انتقال‌پذیری قوی، روشی را برای محاسبه‌ی درجه‌ی ناسازگاری ماتریس‌های مقایسات زوجی فازی ارائه نموده‌اند. شاخص ناسازگاری (CI) بترتیب زیر محاسبه می‌گردد:

$$CI^m = \frac{(\lambda_{max}^m - n)}{(n)}$$

$$CI^g = \frac{(\lambda_{max}^g - n)}{(n)}$$

$$CR = \frac{CI}{RI}$$

اگر هر دو نرخ ناسازگاری (CR^m و CR^g) هر ماتریس مقایسه زوجی بزرگتر از ۰/۱ باشد، باید از خیره مورد نظر درخواست شود تا در ترجیحاتش تجدید نظر نماید. اگر فقط CR^m (CR^g) از ۰/۱ بزرگتر باشد، در حالی که دیگری در طیف مورد قبول باشد، بهتر است تصمیم گیرنده برای ارزیابی مجدد مقادیر میانی (مقادیر حدها) ترغیب شوند و مقادیر حدها (مقادیر میانی) بدون تغییر بمانند.

یافته‌های تحقیق

در این بخش با استفاده از مراحل فازی سازی و داده های استخراج شده از پرسشنامه مربوط به متخصصان و خبرگان، شاخص‌های مورد استفاده با استفاده از رویکرد سلسله مراتبی فازی گروهی، طبقه‌بندی و وزن‌دهی شده‌اند.

سؤال اول: رتبه‌بندی عوامل اصلی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی کدام‌اند؟

به منظور شناسایی عوامل با استفاده از نظر خبرگان، با مراجعه به تحقیقات مشابه و با استفاده از پرسشنامه بومی سازی، شش شاخص اصلی ویژگی‌های اعضای کمیته‌ی حسابرسی (A)، آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی (B)، برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی (C)، ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی (D)، حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی (E) و عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی (F) موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی شناسایی شد. وزن نهایی، رتبه‌بندی عوامل اصلی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی و مقادیر نرخ ناسازگاری ماتریس‌های مقایسات زوجی مطابق با جدول ۲ به دست آمد.

جدول ۲- وزن نهایی، رتبه بندی و مقادیر نرخ ناسازگاری مربوط به عوامل اصلی موثر بر

اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی

F	E	D	C	B	A	عوامل اصلی
۰/۵۰۳۸	۱	۰/۵۰۰۸	۰/۵۰۰۰	۰/۵۱۶۵	۰/۵۰۳۲	حداقل درجه امکان پذیری
۰/۱۴۲۹	۰/۲۸۳۷	۰/۱۴۲۱	۰/۱۴۱۸	۰/۱۴۶۵	۰/۱۴۲۷	وزن نهایی شاخص‌ها
۳	۱	۵	۶	۲	۴	رتبه
$CR^m = ۰/۰۰۹۵$		$CI = ۰/۰۱۱۴$			$\lambda_{max}^m = ۶/۰۵۷۰$	
$CR^g = ۰/۰۲۳۰$		$CI = ۰/۰۰۸۸$			$\lambda_{max}^g = ۶/۰۴۴۰$	

نتایج جدول ۲ بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط شاخص «حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی» و پایین‌ترین اولویت توسط شاخص «برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی» در گروه فاکتورهای اصلی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی است. همانطور که ملاحظه می‌شود، نرخ ناسازگاری (CR^m و CR^g) محاسبه شده برای هر دو ماتریس کمتر از ۰/۱ است. بنابراین ماتریس مقایسه زوجی فاکتورهای اصلی مربوط به ماتریس تجمیع نظرات خبرگان کاملاً سازگار است.

سؤال دوم: رتبه بندی معیار های موثر بر شاخص ویژگی های اعضای کمیته ی حسابرسی کدام-اند؟

در این بخش به دنبال رتبه بندی عوامل موثر بر شاخص ویژگی های اعضای کمیته ی حسابرسی می باشیم. برای این منظور با توجه به ادبیات تحقیق چهار عامل آگاهی و تخصص اعضا در سیاست های حسابداری خاص شرکت و مدیریت (A۱)، آگاهی از آخرین تغییرات حسابداری و قوانین مربوط به صنعت و شرکت (A۲)، درک کامل اعضا از عملیات شرکت و خطرات قابل توجه (A۳) و درک کامل اعضا از اهداف و مسئولیت های کمیته ی حسابرسی (A۴) انتخاب گردید. ماتریس تجمیع نظرات کارشناسان، رتبه بندی معیار های موثر بر شاخص ویژگی های اعضای کمیته ی حسابرسی و مقادیر نرخ ناسازگاری ماتریس های مقایسات زوجی مطابق با جدول ۳ به دست آمد.

جدول ۳- وزن نهایی، رتبه بندی و مقادیر نرخ ناسازگاری مربوط به زیرفاکتورهای شاخص ویژگی های اعضای کمیته ی حسابرسی

A۴	A۳	A۲	A۱	زیرفاکتورهای شاخص ویژگی های اعضای کمیته ی حسابرسی
۰/۱۵۰۵	۰/۴۳۹۶	۰/۷۱۹۷	۱	حداقل درجه امکان پذیری
۰/۰۶۵۱	۰/۱۹۰۳	۰/۳۱۱۵	۰/۴۳۲۹	وزن نهایی شاخص ها
۴	۳	۲	۱	رتبه
$CR^m = ۰/۰۲۷۸$		$CI = ۰/۰۲۲۱$		$\lambda_{max}^m = ۴/۰۶۶۳$
$CR^g = ۰/۰۷۰۰$		$CI = ۰/۰۱۸۳$		$\lambda_{max}^g = ۴/۰۵۵۱$

نتایج جدول ۳ بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «آگاهی و تخصص اعضا در سیاستهای حسابداری خاص شرکت و مدیریت» و پایین ترین اولویت توسط عامل «درک کامل اعضا از اهداف و مسئولیت های کمیته ی حسابرسی» در گروه زیرفاکتورهای شاخص ویژگی های اعضای کمیته ی حسابرسی است. نرخ ناسازگاری (CR^m و CR^g) محاسبه شده برای هر دو ماتریس کمتر از ۰/۱ است. بنابراین ماتریس مقایسات زوجی زیرفاکتورهای شاخص ویژگی های اعضای کمیته ی حسابرسی مربوط به ماتریس تجمیع نظرات خبرگان کاملاً سازگار است.

سؤال سوم: رتبه بندی معیارهای موثر بر شاخص آموزش اعضای کمیته ی حسابرسی کدام اند؟

در این بخش به دنبال رتبه بندی عوامل موثر بر شاخص آموزش اعضای کمیته ی حسابرسی می باشیم. برای این منظور با توجه به ادبیات تحقیق سه عامل آموزش مستمر مباحث مالی و تجاری اعضای کمیته ی حسابرسی (B۱)، آموزش های مربوط به پیش گیری از کلاهبرداری و تقلب (B۲) و آموزش استانداردهای جدید به اعضای کمیته (B۳) انتخاب گردید. ماتریس تجمیع نظرات کارشناسان، رتبه بندی عوامل موثر

بر شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی و مقادیر نرخ ناسازگاری ماتریس‌های مقایسات زوجی مطابق با جدول ۴ به دست آمد.

جدول ۴- وزن نهایی، رتبه بندی و مقادیر نرخ ناسازگاری مربوط به زیرفاکتورهای شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی

B۳	B۲	B۱	زیرفاکتورهای شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی
۰/۳۹۳۶	۱	۰/۴۴۱	حداقل درجه امکان‌پذیری
۰/۲۱۴۴	۰/۵۴۴۹	۰/۲۴۰۷	وزن نهایی شاخص‌ها
۳	۱	۲	رتبه
$CR^m = ۰/۰۰۷۳$	$CI = ۰/۰۰۳۶$	$\lambda_{max}^m = ۳/۰۰۷۱$	
$CR^g = ۰/۰۱۳۰$	$CI = ۰/۰۰۲۳$	$\lambda_{max}^g = ۳/۰۰۴۷$	

نتایج جدول ۴ بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «آموزش‌های مربوط به پیش‌گیری از کلاهبرداری و تقلب» و پایین‌ترین اولویت توسط عامل «آموزش استانداردهای جدید به اعضای کمیته» در گروه زیرفاکتورهای شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی است. نرخ ناسازگاری (CR^m و CR^g) محاسبه شده برای هر دو ماتریس کمتر از ۰/۱ است. بنابراین ماتریس مقایسات زوجی زیرفاکتورهای شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی مربوط به ماتریس تجمیع نظرات خبرگان کاملاً سازگار است.

سؤال چهارم: رتبه‌بندی معیارهای موثر بر شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی کدام‌اند؟

در این بخش به دنبال رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی می‌باشیم. برای این منظور با توجه به ادبیات تحقیق شش عامل حضور مدیران در جلسات کمیته‌ی حسابرسی (C۱)، جلسات کمیته‌ی حسابرسی در مواقع لازم و حداقل ۴ بار در سال (C۲)، حضور خود اعضای کمیته و عدم حضور نماینده‌شان (C۳)، شروع و پایان جلسات با خلاصه جلسات (C۴)، تعیین رییس کمیته‌ی حسابرسی توسط اعضای کمیته (C۵) و برقراری جلسات و ارتباط قوی بین کمیته‌ی حسابرسی و حسابرسان داخلی

و مستقل و مدیریت (C۶) انتخاب گردید. ماتریس تجمیع نظرات کارشناسان، رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی و مقادیر نرخ ناسازگاری ماتریس‌های مقایسات زوجی مطابق با جدول ۵ به دست آمد.

جدول ۵- وزن نهایی، رتبه بندی و مقادیر نرخ ناسازگاری مربوط به زیر فاکتورهای شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی

C۶	C۵	C۴	C۳	C۲	C۱	زیرفاکتورهای شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی
۰/۲۷۱۲	۰/۲۶۷۴	۰/۱۲۸۸	۰/۳۱۹۱	۰/۲۶۶۰	۱	حداقل درجه امکان‌پذیری
۰/۱۲۰۴	۰/۱۱۸۷	۰/۰۵۷۲	۰/۱۴۱۶	۰/۱۱۸۱	۰/۴۴۳۹	وزن نهایی شاخص‌ها
۳	۴	۶	۲	۵	۱	رتبه
$CR^m = ۰/۰۰۴۵$			$CI = ۰/۰۰۵۴$			$\lambda_{max}^m = ۶/۰۲۷۰$
$CR^g = ۰/۰۰۹۵$			$CI = ۰/۰۰۳۶$			$\lambda_{max}^g = ۶/۰۱۸۱$

نتایج جدول ۵ بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «حضور مدیران در جلسات کمیته‌ی حسابرسی» و پایین‌ترین اولویت توسط عامل «شروع و پایان جلسات با خلاصه جلسات» در گروه زیرفاکتورهای شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی است. نرخ ناسازگاری (CR^m و CR^g) محاسبه شده برای هر دو ماتریس کمتر از ۰/۱ است. بنابراین ماتریس مقایسات زوجی زیرفاکتورهای شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی مربوط به ماتریس تجمیع نظرات خبرگان کاملاً سازگار است.

سؤال پنجم: رتبه‌بندی معیارهای موثر بر شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی کدام‌اند؟

در این بخش به دنبال رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی می‌باشیم. برای این منظور با توجه به ادبیات تحقیق چهار عامل انتخاب اعضای غیراجرایی (D۱)، حداقل عضویت ۴ تن (D۲)، آزمون صلاحیت و شفافیت در انتخاب اعضا (D۳) و مدت زمان تصدی اعضای حداکثر به مدت ۴ سال (D۴) انتخاب گردید. ماتریس تجمیع نظرات کارشناسان، رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی و مقادیر نرخ ناسازگاری ماتریس‌های مقایسات زوجی مطابق با جدول ۶ به دست آمد.

جدول ۶- وزن نهایی، رتبه بندی و مقادیر نرخ ناسازگاری مربوط به زیرفاکتورهای شاخص

ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی

D۴	D۳	D۲	D۱	زیرفاکتورهای شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی
۰/۳۹۰۱	۰/۳۴۰۸	۰/۳۵۱۴	۱	حداقل درجه امکان‌پذیری
۰/۱۸۷۳	۰/۱۶۳۶	۰/۱۶۸۷	۰/۴۸۰۲	وزن نهایی شاخص‌ها
۲	۴	۳	۱	رتبه
$CR^m = ۰/۰۰۱۲$			$CI = ۰/۰۰۰۹$	$\lambda_{max}^m = ۴/۰۰۲۸$
$CR^g = ۰/۰۰۴۷$			$CI = ۰/۰۰۱۲$	$\lambda_{max}^g = ۴/۰۰۳۷$

نتایج جدول ۶ بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «انتخاب اعضای غیر اجرایی» و پایین‌ترین اولویت توسط عامل «آزمون صلاحیت و شفافیت در انتخاب اعضا» در گروه زیرفاکتورهای شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی است. نرخ ناسازگاری (CR^g و CR^m) محاسبه شده برای هر دو ماتریس کمتر از ۰/۱ است. بنابراین ماتریس مقایسات زوجی زیر فاکتورهای شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی مربوط به ماتریس تجمیع نظرات خبرگان کاملاً سازگار است.

سؤال ششم: رتبه بندی معیارهای موثر بر شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی کدام‌اند؟

در این بخش به دنبال رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی می‌باشیم. برای این منظور با توجه به ادبیات تحقیق چهار عامل وجود اختیار عمل به منظور برقراری جلسه‌هایی با ارکان مختلف شرکت (E۱)، انجام مصوبات کمیته‌ی حسابرسی توسط مدیران (E۲)، حقوق و مزایای اعضا با توجه به اثربخشی فعالیت (E۳) و پاداش سالانه برای اعضای کمیته‌ی حسابرسی (E۴) انتخاب گردید. ماتریس تجمیع نظرات کارشناسان، رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی و مقادیر نرخ ناسازگاری ماتریس‌های مقایسات زوجی مطابق با جدول ۷ به دست آمد.

جدول ۷- وزن نهایی، رتبه بندی و مقادیر نرخ ناسازگاری مربوط به زیرفاکتورهای شاخص

حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی

E۴	E۳	E۲	E۱	زیرفاکتورهای شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی
۰/۲۵۰۳	۰/۳۵۲۵	۱	۰/۸۷۸۴	حداقل درجه امکان‌پذیری
۰/۱۰۰۹	۰/۱۴۲۰	۰/۴۰۳۰	۰/۳۵۴۰	وزن نهایی شاخص‌ها
۴	۳	۱	۲	رتبه

$CR^m = 0/0086$	$CI = 0/0068$	$\lambda_{max}^m = 4/0205$
$CR^g = 0/0184$	$CI = 0/0048$	$\lambda_{max}^g = 4/0145$

نتایج جدول ۷ بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «انجام مصوبات کمیته‌ی حسابرسی توسط مدیران» و پایین‌ترین اولویت توسط عامل «پاداش سالانه برای اعضای کمیته‌ی حسابرسی» در گروه زیرفاکتورهای شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی است. نرخ ناسازگاری (CR^m و CR^g) محاسبه شده برای هر دو ماتریس کمتر از ۰/۱ است. بنابراین ماتریس مقایسات زوجی زیرفاکتورهای شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی مربوط به ماتریس تجمیع نظرات خبرگان کاملاً سازگار است.

سؤال هفتم: رتبه بندی معیار های موثر بر شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی کدام-اند؟

در این بخش به دنبال رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی می‌باشیم. برای این منظور با توجه به ادبیات تحقیق شش عامل بررسی و تصویب استراتژی، برنامه‌ها و گزارش‌های حسابرسی داخلی (F۱)، بررسی استراتژی، هزینه‌ها و گزارش‌های حسابرسی مستقل (F۲)، بررسی و تصویب سیاست‌های حسابداری شرکت و هر گونه تغییرات پیشنهادی (F۳)، ارزیابی و نظارت بر استخدام، اثربخشی و استقلال حسابرسان مستقل (F۴)، کسب اطمینان معقول نسبت به عملکرد شرکت و رعایت قوانین و مقررات شرکت و ارائه گزارش به سهامداران (F۵) و نظارت بر پاسخگویی مدیریت نسبت به یافته‌ها و توصیه‌های حسابرسان مستقل (F۶) انتخاب گردید. ماتریس تجمیع نظرات کارشناسان، رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی و مقادیر نرخ ناسازگاری ماتریس‌های مقایسات زوجی مطابق با جدول ۸ به دست آمد.

جدول ۸- وزن نهایی، رتبه بندی و مقادیر نرخ ناسازگاری مربوط به زیر فاکتورهای شاخص

عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی

F۶	F۵	F۴	F۳	F۲	F۱	زیرفاکتورهای شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی
۰/۴۸۷۴	۱	۰/۴۴۹۸	۰/۴۸۸۰	۰/۴۸۸۶	۰/۴۸۵۹	حداقل درجه امکان‌پذیری
۰/۱۴۳۳	۰/۲۹۴۱	۰/۱۳۲۳	۰/۱۴۳۵	۰/۱۴۳۷	۰/۱۴۲۹	وزن نهایی شاخص‌ها
۴	۱	۶	۳	۲	۵	رتبه
$CR^m = 0/0156$		$CI = 0/0187$			$\lambda_{max}^m = 6/0937$	
$CR^g = 0/0441$		$CI = 0/0168$			$\lambda_{max}^g = 6/0842$	

نتایج جدول ۸ بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «کسب اطمینان معقول نسبت به عملکرد شرکت و رعایت قوانین و مقررات شرکت و ارائه گزارش به سهامداران» و پایین‌ترین اولویت توسط عامل «بررسی استراتژی، هزینه‌ها و گزارش‌های حسابرسان مستقل» در گروه زیرفاکتورهای شاخص عملکرد و وظایف

کمیته‌ی حسابرسی است. نرخ ناسازگاری (CR^m و CR^g) محاسبه شده برای هر دو ماتریس کمتر از ۰/۱ است. بنابراین ماتریس مقایسات زوجی زیرفاکتورهای شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی مربوط به ماتریس تجمیع نظرات خبرگان کاملاً سازگار است.

خلاصه نتایج

با توجه به جداول بالا که از انجام اجرای **AHP** فازی گروهی برای کلیه عوامل و زیر عوامل به دست می‌آید، نتایج در جدول ۸ خلاصه شده است:

جدول ۹- وزن نهایی و اولویت بندی عوامل اصلی و فرعی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی

رتبه نهایی	وزن	عوامل فرعی	وزن	عوامل اصلی
۴	۰/۴۳۲۹	آگاهی و تخصص اعضا در سیاستهای حسابداری خاص شرکت و مدیریت	۰/۱۴۲۷	ویژگی های اعضا کمیته‌ی حسابرسی
۷	۰/۳۱۱۵	آگاهی از آخرین تغییرات حسابداری و قوانین مربوط به صنعت و شرکت		
۱۱	۰/۱۹۰۳	درک کامل اعضا از عملیات شرکت		
۲۶	۰/۰۶۵۱	خطرات قابل توجه و درک کامل اعضا از اهداف و مسئولیت های کمیته‌ی حسابرسی		
۹	۰/۲۴۰۷	آموزش مستمر مباحث مالی و تجاری اعضای کمیته‌ی حسابرسی	۰/۱۴۶۵	آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی
۱	۰/۵۴۴۹	آموزش های مربوط به پیش‌گیری از کلاهبرداری و تقلب		
۱۰	۰/۲۱۴۴	آموزش استانداردهای جدید به اعضای کمیته		
۳	۰/۴۴۳۹	حضور مدیران در جلسات کمیته‌ی حسابرسی	۰/۱۴۱۸	برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی
۲۴	۰/۱۱۸۱	جلسات کمیته‌های حسابرسی در مواقع لازم و حداقل ۴ بار در سال		
۲۰	۰/۱۴۱۶	حضور خود اعضای کمیته و عدم حضور نماینده شان		
۲۷	۰/۰۵۷۲	شروع و پایان جلسات با خلاصه جلسات		
۲۳	۰/۱۱۸۷	تعیین رئیس کمیته‌ی حسابرسی توسط اعضای کمیته		
۲۱	۰/۱۲۰۴	برقراری جلسات و ارتباط قوی بین کمیته‌ی حسابرسی و حسابرسان داخلی و مستقل و مدیریت		
۲	۰/۴۸۰۲	انتخاب اعضای غیر اجرایی	۰/۱۴۲۱	ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی
۱۳	۰/۱۶۸۷	حداقل عضویت ۴ تن		
۱۴	۰/۱۶۳۶	آزمون صلاحیت و شفافیت در انتخاب اعضا		
۱۲	۰/۱۸۷۳	مدت زمان تصدی اعضای حداکثر به مدت ۴ سال		
۶	۰/۳۵۴۰	وجود اختیار عمل به منظور برقراری جلسه‌هایی با ارکان مختلف شرکت	۰/۲۸۳۷	حمایت و پشتیبانی از
۵	۰/۴۰۳۰	انجام مصوبات کمیته‌ی حسابرسی توسط مدیران		

۱۹	۰/۱۴۲۰	حقوق و مزایای اعضا با توجه به اثربخشی فعالیت	۰/۱۴۲۹	عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی
۲۴	۰/۱۰۰۹	پاداش سالانه برای اعضای کمیته‌ی حسابرسی		
۱۸	۰/۱۴۲۹	بررسی و تصویب استراتژی، برنامه‌ها و گزارش‌های حسابرسی داخلی	۰/۱۴۲۹	عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی
۱۵	۰/۱۴۳۷	بررسی استراتژی، هزینه‌ها و گزارش‌های حسابرسی مستقل		
۱۶	۰/۱۴۳۵	بررسی و تصویب سیاست‌های حسابداری شرکت و هر گونه تغییرات پیشنهادی		
۲۲	۰/۱۳۲۳	ارزیابی و نظارت بر استخدام، اثربخشی و استقلال حسابرس مستقل		
۸	۰/۲۹۴۱	کسب اطمینان معقول نسبت به عملکرد شرکت و رعایت قوانین و مقررات شرکت و ارائه گزارش به سهامداران		
۱۷	۰/۱۴۳۳	نظارت بر پاسخگویی مدیریت نسبت به یافته‌ها و توصیه‌های حسابرس مستقل		

بحث و نتیجه‌گیری

کمیته‌ی حسابرسی به عنوان نماینده‌ی هیئت مدیره مسئولیت‌های نظارت بر فرآیند گزارشگری مالی، کنترل‌های داخلی، و فعالیت‌های حسابرسی را انجام می‌دهد. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش خبرگان حسابرسی و اساتید حسابداری و اعضای کمیته‌ی حسابرسی شرکت‌ها هستند که از بین آنها تعداد ۲۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای تعیین میزان اهمیت و رتبه‌بندی سبب عوامل اصلی و فرعی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی از روش سلسله مراتبی گروهی فازی (GFAHP) استفاده شده است. نتایج اولویت‌بندی متغیرهای تحقیق نشان داده است کسب بالاترین اولویت توسط شاخص «حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی» و پایین‌ترین اولویت توسط شاخص «برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی» در گروه فاکتورهای اصلی موثر بر اثربخشی کمیته‌ی حسابرسی است. نتایج رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص ویژگی‌های اعضای کمیته‌ی حسابرسی، بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «آگاهی و تخصص اعضا در سیاست‌های حسابداری خاص شرکت و مدیریت» است، همچنین پایین‌ترین اولویت توسط عامل «خطرات قابل توجه و درک کامل اعضا از اهداف و مسئولیت‌های کمیته‌ی حسابرسی» در گروه زیرفاکتورهای شاخص ویژگی‌های اعضای کمیته‌ی حسابرسی است. رویایی و ابراهیمی [۱۲]، زارعی و قاسمی [۱۳]، لاری دشت بیاض و همکاران [۲۰]، توانگر حمزه کلایی و اسکافی اصل [۶]، خوئینی و همکاران [۸]، الله‌ایدان [۲۹]، چوکوندو و همکاران [۳۶]، کیتوکو و احمد [۵۲]، فخاری و رضایی [۴۳]، قاسم [۶۰]، موانگی [۵۹]، تحقیقاتی در ارتباط با شاخص ویژگی‌های اعضای کمیته‌ی حسابرسی انجام داده‌اند.

نتایج رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی، بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «آموزش‌های مربوط به پیش‌گیری از کلاهبرداری و تقلب» است، همچنین پایین‌ترین اولویت توسط عامل «آموزش استانداردهای جدید به اعضای کمیته» در گروه زیر فاکتورهای شاخص آموزش

اعضای کمیته‌ی حسابرسی است. چوکووندو و همکاران [۳۶]، تحقیقاتی در ارتباط با شاخص آموزش اعضای کمیته‌ی حسابرسی انجام داده‌اند.

نتایج رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی، بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «حضور مدیران در جلسات کمیته‌ی حسابرسی» است، همچنین پایین‌ترین اولویت توسط عامل «شروع و پایان جلسات با خلاصه جلسات» در گروه زیرفاکتورهای شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی است. رویایی و ابراهیمی [۱۲]، سوارز و همکاران [۳۹]، کیتوکو و احمد [۵۲]، زندی [۶۳]، قاسم [۶۰]، موانگی [۵۹]، تحقیقاتی در ارتباط با شاخص برگزاری جلسات کمیته‌ی حسابرسی انجام داده‌اند.

نتایج رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی، بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «انتخاب اعضای غیر اجرایی» است، همچنین پایین‌ترین اولویت توسط عامل «آزمون صلاحیت و شفافیت در انتخاب اعضا» در گروه زیر فاکتورهای شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی است. زارعی و قاسمی [۱۳]، علوی و همکاران [۱۸]، چوکووندو و همکاران [۳۶]، کیتوکو و احمد [۵۲]، قاسم [۶۰]، موانگی [۵۹]، آمومو [۳۱]، تحقیقاتی در ارتباط با شاخص ترکیب و نحوه عضویت کمیته‌ی حسابرسی انجام داده‌اند.

نتایج رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی، بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «انجام مصوبات کمیته‌ی حسابرسی توسط مدیران» است، همچنین پایین‌ترین اولویت توسط عامل «پاداش سالانه برای اعضای کمیته‌ی حسابرسی» در گروه زیر فاکتورهای شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی است. اللهایدان [۲۹]، چوکووندو و همکاران [۳۶]، فخاری و رضایی [۴۳]، قاسم [۶۰]، موانگی [۵۹]، تحقیقاتی در ارتباط با شاخص حمایت و پشتیبانی از کمیته‌ی حسابرسی انجام داده‌اند.

نتایج رتبه‌بندی عوامل موثر بر شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی، بیانگر کسب بالاترین اولویت توسط عامل «کسب اطمینان معقول نسبت به عملکرد شرکت و رعایت قوانین و مقررات شرکت و ارائه گزارش به سهامداران» است، همچنین پایین‌ترین اولویت توسط عامل «بررسی استراتژی، هزینه‌ها و گزارش‌های حسابرسی مستقل» در گروه زیر فاکتورهای شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی است. چوکووندو و همکاران [۳۶]، آمومو [۳۱]، تحقیقاتی در ارتباط با شاخص عملکرد و وظایف کمیته‌ی حسابرسی انجام داده‌اند.

فهرست منابع

1. ارباب سلیمانی، عباس، نفری، محمود. (۱۳۷۸). **اصول حسابرسی**. تهران: سازمان حسابرسی، ۸۷.
2. اعتمادی، حسین، بنی طرف، عباس. (۱۳۸۸). «امکان سنجی ایجاد کمیته‌ی حسابرسی صاحبکار در ایران». **مجله حسابداری رسمی**.
3. باقرزاده، سعید. (۱۳۸۹). «تاملی در نقش و جایگاه کمیته‌های حسابرسی در فرایند گزارشگری مالی شرکت‌های سهامی عام». **مجله حسابرس**، شماره ۹.

4. برزگر، قدرت اله، حسن نتاج کردی، محسن، عباسی، علی. (۱۳۹۹). «تاثیر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران». **مطالعات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۹(۳۳)، ۲۵-۴۲.
5. بیداری، محمدعلی، حجازی، رضوان، ماشیخی، بیتا. (۱۳۹۷). «شناسایی و بررسی روابط درونی بین عوامل مؤثر بر استقرار کمیته‌ی حسابرسی اثربخش به منظور ارتقاء سطح حاکمیت شرکتی در بانک‌ها». **دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت**، ۷(۲۸)، ۵۱-۶۴.
6. توانگر حمزه کلایی، افسانه، اسکافی اصل، مهدی. (۱۳۹۷). «ارتباط بین قدرت مدیرعامل، ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت کنترل داخلی». **پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی**، ۱۰(۳۸)، ۱۸۷-۲۰۷.
7. حیدری نژاد، قدرت اله، جمشیدی نوید، بابک و قنبری، مهرداد. (۱۳۹۹). «شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت کمیته حسابرسی». **دانش حسابرسی**، ۲۰(۷۹).
8. خونی، بهداد، فقیه، محسن، شفیعی، مهرداد. (۱۳۹۷). «ارتباط بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی با معیارهای عملکرد شرکت‌ها». **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۱۰(۴۰)، ۱۰۵-۱۲۶.
9. داغانی، رضا، احمدخان بیگی، مصطفی. (۱۳۹۶). «حاکمیت شرکتی و نقش کمیته حسابرسی». **نشریه تحلیل مالی**، ۱(۲)، ۲۰-۲۸.
10. رحیمیان، نظام الدین. (۱۳۸۲). «نقش کمیته‌ی حسابرسی در آینده». **مقاله‌ی چاپ نشده**، تهران: ۱-۵.
11. رضازاده، جواد، عبدی، مصطفی، کاظمی علوم، مهدی. (۱۳۹۶). «ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی و تجدید ارائه صورت‌های مالی». **پژوهش‌های حسابداری مالی**، ۹(۳)، ۱-۱۶.
12. رویایی، رمضانعلی، ابراهیمی، محمد. (۱۳۹۴). «بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر سطح افشای داوطلبانه اخلاق». **فصلنامه حسابداری مالی**، ۷(۲۵)، ۷۱-۸۸.
13. زارعی، علیرضا، قاسمی، معصومه. (۱۳۹۵). «اثر ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی». **بررسی‌های حسابداری**، ۳(۱۲)، ۴۳-۶۴.
14. ساسانی، علیرضا، شریفی راد، محمد (۱۳۹۱). «سودمندی واحد حسابرسی داخلی». **مجله حسابرسی**، شماره ۶۲.
15. طالب نیا، قدرت اله، وکیلی فرد، حمیدرضا، شهسواری، منصوره. (۱۳۸۹). «بررسی تأثیر وجود کمیته حسابرسی بر جلب نظر سرمایه‌گذاران جهت سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران». **حسابداری مدیریت**، ۳(۱)، ۳۵-۴۸.
16. عباس زاده، محمد رضا، فکور، حسین، قناد، مصطفی. (۱۳۹۶). «بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی و حق‌الزحمه خدمات حسابرسی». **دانش حسابداری مالی**، ۴(۳)، ۴۷-۶۴.
17. علوی طبری، سیدحسین، عصابخش، راضیه. (۱۳۸۹). «نقش کمیته‌ی حسابرسی و بررسی موانع ایجاد و به کارگیری آن در ایران». **پیشرفت‌های حسابداری**، ۲(۱)، ۱۵۵-۱۷۷.
18. علوی، سیدمصطفی، قائمی، محمدحسین، رضازاده، جواد. (۱۳۹۶). «بررسی تاثیر فعالیت‌های کمیته‌های حسابرسی بر گزارشگری مالی». **پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی**، ۶(۱)، ۳۵-۶۶.
19. قنبریان، رضا. (۱۳۹۰). «کمیته‌ی حسابرسی». **مجله حسابدار**.
20. لاری دشت بیاض، محمود، قناد، مصطفی، فکور، حسین. (۱۳۹۷). «ویژگی‌های کمیته حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی». **پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی**، ۱۰(۳۷)، ۲۱۵-۲۴۲.
21. محمدیان، محمد. (۱۳۹۰). «نقش و روابط حسابرسی، کمیته حسابرسی و هیئت مدیره در پاسخگویی به سهامداران». **فصلنامه حسابرسی**، شماره ۵۶، ص ۱۳۶.
22. مرادزاده فرد، مهدی، نوروزی، محمد، محرم زاده، ناهید. (۱۳۹۶). «اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی: آزمون تجربی رویکرد نظارتی». **پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابرسی**، ۱(۴)، ۱۷۷-۱۹۸.

23. مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی، اصول حسابرسی، جلد اول، سازمان حسابرسی، سال ۱۳۷۲، ص ۱۶۲.
24. منشور کمیته حسابرسی. سازمان بورس اوراق بهادار، <http://www.irbourse.com/hesabresi>.
25. Abbott, L. J., & Parker, S. (2000). "Auditor selection and audit committee characteristics. *Auditing: A journal of practice & theory*, 19(2), 47-66.
26. Abbott, L. J., Parker, S., & Peters, G. F. (2004). "Audit committee characteristics and restatements". *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(1), 69-87.
27. Adawi, M., & Rwegasira, K. (2011). "Corporate boards and voluntary implementation of best disclosure practices in emerging markets: Evidence from the UAE listed companies in the Middle East". *International Journal of Disclosure and Governance*, 8(3), 272-293.
28. Al-Dhamari, R., Almagdoub, A., & Al-Gamrh, B. (2018). "Are audit committee characteristics important to the internal audit budget in Malaysian firms". *Contaduría y administración*, 63(2), 6.
29. Al-Lehaidan, I. (2006). "audit committee effectiveness: Australia and Saudi Arabia" (Doctoral dissertation, Victoria University).
30. Al-Okaily, J., & Naueihed, S. (2019). "Audit committee effectiveness and family firms: impact on performance". *Management Decision*.
31. Amoomo, N. (2018). "Factors contributing to the effectiveness of audit committees at selected Namibian state owned enterprises" (Doctoral dissertation).
32. Archambeault, D., & DeZoort, F. T. (2001). "Auditor opinion shopping and the audit committee: An analysis of suspicious auditor switches". *International Journal of Auditing*, 5(1), 33-52.
33. Bravo, F., & Reguera-Alvarado, N. (2019). "Sustainable development disclosure: Environmental, social, and governance reporting and gender diversity in the audit committee". *Business Strategy and the Environment*, 28(2), 418-429.
34. Carcello, J. V., & Neal, T. L. (2003). "Audit committee characteristics and auditor dismissals following "new" going-concern reports". *The Accounting Review*, 78(1), 95-117.
35. Cassell, C. A., Myers, L. A., Schmardebeck, R., & Zhou, J. (2018). "The Monitoring Effectiveness of Co-opted Audit Committees". *Contemporary Accounting Research*, 35(4), 1732-1765.
36. Chukwunedu, O. S., Ogochukwu, O. G., & Onuora, O. A. (2014). "Factors affecting audit committee quality in Nigeria". *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(12), 398.
37. Collier, P., & Gregory, A. (1999). "Audit committee activity and agency costs". *Journal of Accounting and Public Policy*, 18(4-5), 311-332.
38. Davidson III, W. N., Xie, B., & Xu, W. (2004). "Market reaction to voluntary announcements of audit committee appointments: The effect of financial expertise". *Journal of Accounting and Public Policy*, 23(4), 279-293.
39. de Andrés Suárez, J., García, E. C., Méndez, C. F., & Gutiérrez, C. R. (2013). "The effectiveness of the audit committee in Spain: implications of its existence on the auditor's opinion". *SERIEs*, 4(3), 333-352.
40. Deli DN, Gillan SL (2000), "On the demand for independent and active audit committees". *J Corp Financ*. 6:427-445
41. DeZoort, F. T., Hermanson, D. R., & Houston, R. W. (2003). "Audit committee support for auditors: The effects of materiality justification and accounting precision". *Journal of Accounting and Public Policy*, 22(2), 175-199.

42. DeZoort, F. T., Houston, R. W., & Hermanson, D. R. (2003). "Audit committee member support for proposed audit adjustments: A source credibility perspective". **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, 22(2), 189-205.
43. Fakhari, H., & Rezaei Pitenoeei, Y. (2017). "The Impact of Audit Committee and Its Characteristics on the Firms' Information Environment". **Iranian Journal of Management Studies**, 10(3), 577-608.
44. Falatifah, M., & Hermawan, A. A. (2019, January). "Board of directors effectiveness, audit committee effectiveness, and cost of equity: Role of voluntary integrated reporting." In 32nd International Business Information Management Association Conference, IBIMA 2018 (pp. 7156-7183). International Business Information Management Association, IBIMA.
45. Feng, Z. (2014). "Audit committee characteristics and financial reporting comparability".
46. Ghosh, A., Marra, A., & Moon, D. (2010). "Corporate boards, audit committees, and earnings management: pre-and post-SOX evidence". **Journal of Business Finance & Accounting**, 37(9-10), 1145-1176.
47. Ho, S. S., & Wong, K. S. (2001). "A study of the relationship between corporate governance structures and the extent of voluntary disclosure". **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation**, 10(2), 139-156.
48. Jaggi, B., & Leung, S. (2007). "Impact of family dominance on monitoring of earnings management by audit committees: Evidence from Hong Kong". **Journal of international accounting, auditing and taxation**, 16(1), 27-50.
49. Kalbers LP (1992) "An examination of the relationship between audit committees and external auditors". **Ohio CPA J** 51(6):19-27
50. Kalbers LP, Fogarty TJ (1993) "Audit committee effectiveness: an empirical investigation of the contribution of power". **Audit J Prac Theory** 12(1):24-49
51. Kartal, M. T., İbiş, C., & Çatıkkas, Ö. (2018). "Adequacy of audit committees: A study of deposit banks in Turkey". **Borsa İstanbul Review**, 18(2), 150-165.
52. Kituku, K. S., & Ahmad, A. (2016). "Factors Influencing the Effectiveness of Malaysian Audit Committees in Performing their Roles". **A Contemporary Business Journal**, 16(2016), 1-13.
53. Klein A (2002a) "Audit committee, board of director characteristics, and earnings management". **J Account Econ** 33:375-400
54. Knapp, M. C. (1987). "An empirical study of audit committee support for auditors involved in technical disputes with client management". **The Accounting Review** 62 (July): 578-588.
55. Lin, J. W., Li, J. F., & Yang, J. S. (2006). "The effect of audit committee performance on earnings quality". **Managerial Auditing Journal**, 21(9), 921-933.
56. McMullen, D. A. (1996). "Audit committee performance: An investigation of the consequences associated with audit committees". **Auditing**, 15(1), 87.
57. Menon K, Williams JD (1994) "The use of audit committees for monitoring". **J Account Public Policy** 13:121-139
58. Muqattash, R. S. (2017). "Factors affecting internal auditors' objectivity: individual-level evidence from the United Arab Emirates". **Electronic Journal of Applied Statistical Analysis**, 10(2), 542-560.
59. Mwangi, A. K. (2018). "Effect of Audit Committee Characteristics on Quality of Financial Reporting among Non-Commercial State Corporations in Kenya" (Doctoral dissertation, JKUAT).

60. Qasim, A. (2018). "Audit committee effectiveness: reflections from the UAE". **International Journal of Economics and Business Research**, 15(1), 87-107.
61. Raghunandan ,K ,Read ,W ,Rama ,V. (2011). "Audit committee composition ,Gray director, and interaction with internal auditing". **Accounting Horizons**, (2)15, 105-118.
62. Xie, B., Davidson III, W. N., & DaDalt, P. J. (2003). "Earnings management and corporate governance: the role of the board and the audit committee". **Journal of corporate finance**, 9(3), 295-316.
63. Zandi, T. (2017). "Studying the impact of audit committee characteristics on implementation of internal audit recommendations". **QUID: Investigación, Ciencia y Tecnología**, (1), 2814-2820.

Prioritizing Factors Affecting the Effectiveness of Audit Committee

Mohammad Tirgan

MSc., Parsa Institute of Higher Education, Babolsar, Iran

Mohammadjavad Sheikh (PhD)¹©

Associate Prof. , Department of Accounting, Kharazmi University, Tehran, Iran

Mohammadhossein Rahimian Amiri

MSc., Parsa Institute of Higher Education, Babolsar, Iran

(Received: May 23, 2023, Accepted: January 1, 2024)

The Audit committee is a committee consisting of non-executive board members who have no executive responsibility to monitor the process and quality of financial reporting, internal audit performance, assessment of internal controls, fraud risk management and the purpose of this study is to prioritize the factors affecting the effectiveness of the audit committee. for this purpose, by collecting the necessary information through library method and then distribution of questionnaire in two stages, the collected data were analyzed using fuzzy analytic hierarchy process (ahp) method. the population studied in this study are audit experts, accounting professors and members of audit committee members, among which 20 were selected as samples. to determine the importance and ranking of the main and sub-factors of the audit committee, the effectiveness of the audit committee has been used by group fuzzy hierarchical method (GFAHP). results of the prioritization of research variables have shown that the most important factors of the audit committee effectiveness, the support and support index of the audit committee, performance and functions of the audit committee, the characteristics of members of the audit committee, composition and procedure of the audit committee, and Audit committee meetings are the next priority.

Keywords: Audit committee, Audit, Group Fuzzy Analytic Hierarchy Process (GFAHP)

¹ m.sheikh@khu.ac.ir © (Corresponding Author)